

BARMHJERTIGHET I SYKEPLEIEN

Etikk. Hva rommer begrepet barmhjertighet, og kan en utvidet forståelse inspirere til utøvelse av god sykepleie?

FAGARTIKKEL:

Artikkelen bygger på
50% praksis
50% teori

DOI-NUMMER:

10.4220/sykepleiens.2014.0147

Toril Beate Masvie, høgskolelektor, Institutt for sykepleie, Sandnessjøen Høgskolen i Nesna

Troskap mot enten systemet eller pasienten er en aktuell problemstilling. Gjennom en språklig forståelse av barmhjertighetsbegrepet, og gjennom praksiserfaringer ønsker jeg å vise at barmhjertighet som begrep kan være nyttig for å bevare lojalitet til pasienten.

EN HISTORIE. En kollega opplevde at svigermoren falt og brakk lårhalsen. I det øyriket vi bor i innebærer transport til sykehus også båttransport. Svigermoren ble fraktet til et sykehus der hun kunne få hjelp. Lårhalsen ble operert, men hun var noe forvirret etter operasjonen. Min kollega hadde lagt merke til at svigermoren den siste tiden hadde blitt så tunghørt og mistenkte at grunnen var ørevoks. Skulle hun kunne komme seg etter operasjonen, var det viktig at hun hørte godt. Kanskje dette var noe de kunne sjekke mens hun lå inne? Hun ringte sykehuset for å spørre om noen kunne undersøke svigermorens ører og eventuelt øreskylle henne. Det viste seg å være vanskelig. Etter flere telefoner ble det slått fast at verken sykepleiere eller leger kunne sjekke svigermorens ører. Ved utskriving var svigermor fremdeles litt forvirret. Hun kom hjem, og etter noen dager ble hun fraktet til en annen helseinstitusjon. Der fant de ørevoks, som de

fjernet ved en enkel øreskyling. Svigermors forvirring forsvant.

Sykepleiere og leger henviste til at det ikke var deres oppgave på en kirurgisk avdeling å se etter ørevoks. Svigermors behov for hjelp og forvirringen hennes etter operasjonen ble ikke tatt hensyn til. Det er legitimt å spørre seg om rutinene tjente pasienten eller de ansatte. Det er også legitimt å undre seg over hvorfor ingen trosset systemet for å hjelpe pasienten. Lot sykepleiere og leger seg berøre av pasientens behov og situasjon? Hva skjer når man som profesjonell hjelper blir mer lojal mot et system enn mot den enkelte pasients behov?

DEN BARMHJERTIGE SAMARITAN. Barmhjertighet har vært sentralt i vår norske sykepleierutdanning siden den første norske sykepleierskolen, Diakonissehuset, ble opprettet i 1868. Kallet til å tjene Gud og mennesker var tett sammenvevd. Sykepleierne skulle være barmhjertige fordi de hadde en barmhjertig Gud. Barmhjertighet innebar kjærlighet. Elisabeth Hagemann skrev i 1930: «Det er kjærligheten som må være den drivende og bærende kraft i sykepleien» (1). Denne kjærligheten var uløselig knyttet til den kristne barmhjertighetstanken. I dag er barmhjertighet som begrep nedfelt i de yrkesetiske retningslinjene for sykepleiere:

«Sykepleie skal baseres på barmhjertighet, omsorg og respekt for menneskerettighetene og være kunnskapsbasert» (2, s. 5).

Barmhjertighet som begrep blir ansett som vesentlig i dagens sykepleierutdanning. Begrepet kommer fra den bibelske fortellingen om den barmhjertige samaritan. Sykepleier og filosof Kari Martinsen beskriver denne fortellingen som selve grunnfortellingen i sykepleien. Når jeg har undervist om barmhjertighet har jeg oppdaget at begrepet i mange miljøer ikke er en del av dagligtalen, og at mange mangler forståelse for hva barmhjertighet er. Liknelsen om den barmhjertige samaritan er for mange unge ikke en del av allmennkunnskapen.

BEGREPET. Barmhjertighet som begrep har jødiske og kristne røtter. Når jeg nå beskriver begrepet nærmere har jeg hatt hjelp av professor Torleif Elgvin med hebraisk og av førstelektor emeritus i gresk/NTB Bjørn Helge Sandvei.

I Det gamle testamentet finner vi på hebraisk ordet «rachamim» som tilsvarer vårt barmhjertighet. Rachamim er avledet av morsliv eller livmor. Morsliv forbindes med morskjærlighet. Her er det altså morskjærligheten som har vært forbildet til den språklige forståelsen av barmhjertighet. En mors ømhet for sitt barn er barmhjertighetens

Fakta ●●●

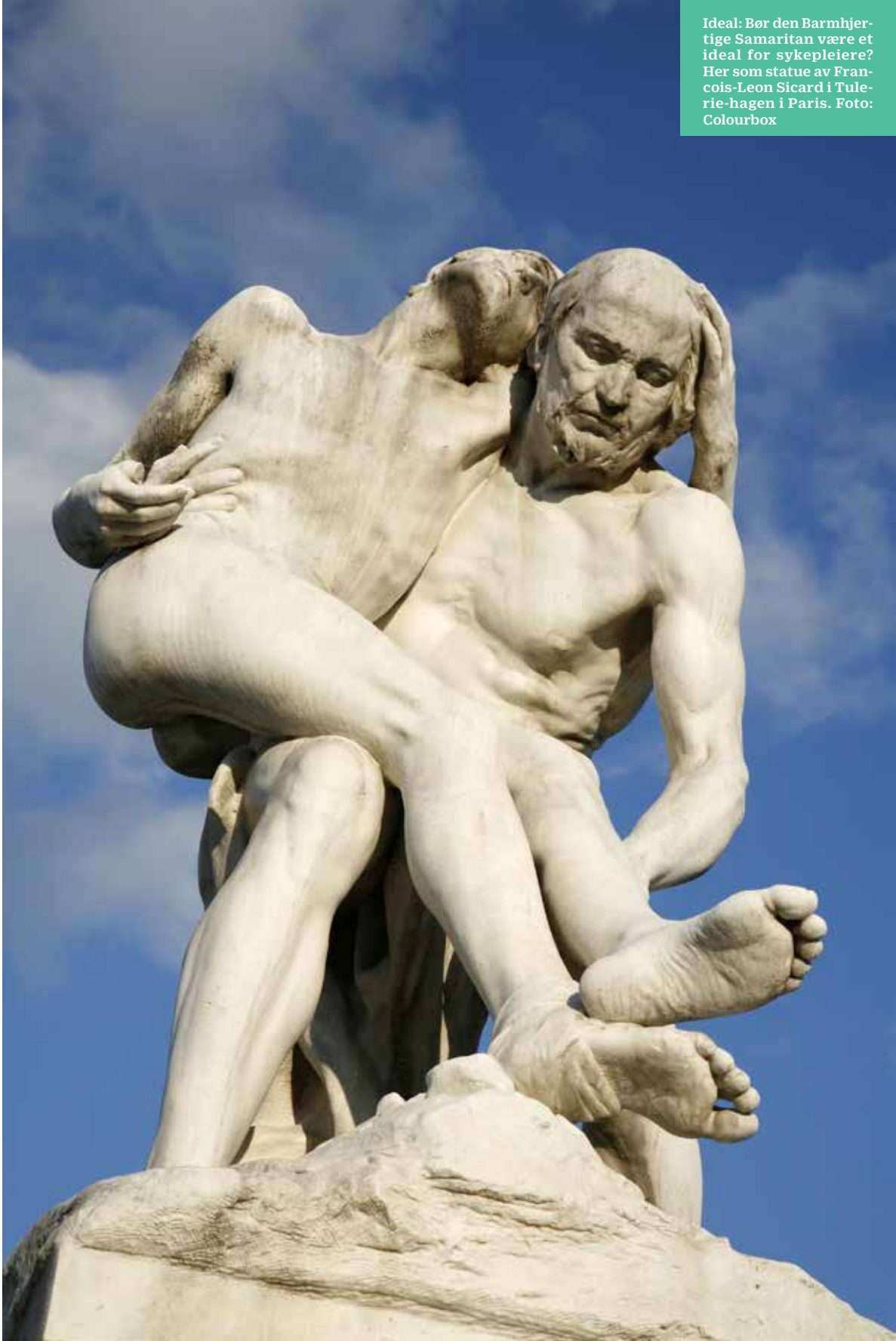
Hovedbudskap

Hensikten med denne artikkelen er å vise at en utvidet forståelse av begrepet barmhjertighet kan være med på å gi inspirasjon til å utøve god sykepleie. Målgruppen for artikkelen er sykepleiere og sykepleiestudenter.

Nøkkelord

Les mer og finn litteraturhenvisninger på våre nettsider.

- Empati
- Etikk
- Sykepleie

Ideal: Bør den Barmhjertige Samaritan være et ideal for sykepleiere? Her som statue av Francois-Leon Sicard i Tuleirie-hagen i Paris. Foto: Colourbox

forbilde. En mors kjærlighet til sitt barn kan aldri være passiv. Morskjærlighet er en stadig aktivitet for å dekke barnets behov. Et nyfødt barn er hjelpeløst og trengende. Ofte treffer barnets totale avhengighet av andre mennesker den nybakte moren sterkt og dypt i hjertet. Flere beskriver møtet med den nyfødte som en uventet følelsesmessig opplevelse. Man visste ikke at man rommet så mye ømhet. Man visste ikke at det man før kunne oppleve som uvedkommende; andres barn, skulle føre til en helomvending når det gjaldt ens eget barn. Morsliv, mors beskyttelse og omsorg for sitt barn er feminine begreper. Det hebraiske språket sammenlikner barmhjertighet med de myke kvinnelige verdier som går på omsorg for det hjelpeløse og avhengige, en omsorg som leder til handling. Barmhjertighet i form av gode tanker og rette meninger blir meningsløst, barmhjertighet er ikke et passivt begrep, men et aktivt begrep.

DET NYE TESTAMENTET. Det er interessant å se at på hebraisk har barmhjertighet et kvinnelig opphav. Når barmhjertighet oversettes til gresk skifter perspektivet. Nå får begrepet et mannlige opphav. I det nye testamentet oversettes barmhjertighet på gresk til *splanchnizomai*. *Splanchnizomai* er avledet av *splanchna*, som betyr de verdifulle indre delene av mannen; mannens lunge, hjerte, lever og tarm. I disse indre delene mente grekerne at mannens dypeste følelser satt.

Splanchnizomai uttrykker den sterkeste opplevelse av kjærlighet eller medfølelse. *Splanchnizomai* i fortellingen om den barmhjertige samaritan uttrykker en holdning til og total vilje til å imøtekomme den andre ved å bruke hele sin overbevisning, tid, styrke og sitt liv for å hjelpe den andre i nødens stund (3).

FORNUFT OG FØLELSER. På den tiden da den kristne barmhjertighetstanken vant fram hadde den greske borger lite til overs for å bli grepet av følelser. Følelser var tegn på svakhet. Ideallet var å bevare fornuften

og handle rasjonelt etter grundig overveielse. Splanchnizomai ble en motsetning til dette følelseløse idealet. De kristne tankene om barmhjertighet kom i sterk konflikt med grekernes tankegang. For det første innebar barmhjertighet en handling basert på en følelse. Følelser som årsak til handling ble løftet opp og verdsatt i kontrast til det følelseløse greske idealet. For det andre skulle man utøve barmhjertighet til den fremmede, den som ikke kunne gjengjelde ens omsorg, uavhengig av hvor i den sosiale rangstigen den fremmede var. For det tredje lå ikke begrunnelsen i handlingen hos den som ga hjelpen. Det handlet ikke om å edle ens egen karakter, det handlet om den andres nød. Begrunnelsen for å utøve barmhjertighet lå hos den fremmede. Det handlet ikke om meg og mitt behov, men om den andres behov, den fremmedes behov. Oppsummert kan vi si at barmhjertigheten har tre grunnpillarer:

- Bygger på følelser
- Inkluderer også den fremmede
- Begrunnes i den andres behov

Disse tre grunnpillarene var helt sentrale ved starten av sykepleie som egen profesjon.

INNLEVELSE. Når jeg tenker tilbake på min første studentpraksis på sykehjem kjenner jeg på forlegenhet over egen manglende innlevelse i pasientenes behov. Dette var på midten av 80-tallet på et sykehjem i Oslo. To dager i uken var det klyxdag. Da fikk alle pasientene som ikke hadde hatt avføring de to siste dagene klyx. Stemningen på vaktrommet om morgenen var trykket. Klyxdager var ikke populære arbeidsdager. Man fokuserte på å få jobben gjort, og spurte ikke etter hva pasientene opplevde og følte. Jeg lot meg innlemme i systemet uten kritiske tanker. På en firesengstue fikk alle damene klyx, og når jeg gikk ut av stua lå alle damene og ventet på resultatet. Jeg hadde ingen alarmerende følelser. Jeg hadde ikke etablert kontakt med den gamles sårbarhet.

Begrepet barmhjertighet, både på hebraisk rachmamim og gresk splanchiomai, forutsetter at den

som utøver barmhjertighet har kontakt med egne følelser. En mors ømhet for sitt barn er ikke en ømhet uten følelser, og en mann som blir rystet i sine innvoller kan ikke erfare denne rystelsen uten følelser. Barmhjertighet forutsetter følelser. Det neste spørsmålet blir da; hva kan legge til rette for, og hva hindrer sykepleieren i å ha kontakt med egne følelser? Skal barmhjertigheten være en byggestein for oss sykepleiere, må følelser også være en del av det som opptar vår faglighet slik at vi kjenner igjen de følelsene som berører oss og som fører til handling.

AVVISNING. Som sykepleier i hjemmebasert omsorg på 90-tallet skulle jeg bade en eldre kvinne som bodde alene i sitt gamle hus på landet. Selve oppdraget med å hjelpe til med bading gikk greit, også det å rulle opp den gamle kvinnens hår. Men etterpå, når jeg skulle gå, ville ikke den lille gamle kvinnen slippe taket i hånden min. Blikket sa meg «ikke gå fra meg, ikke la meg være alene her i det store huset». Blikket traff meg i magen og jeg kjente meg som en mor som overløt et lite barn til seg selv og sin egen engstelse. Jeg tenkte «det skulle ikke vært lov å forlate et engstelig gammelt menneske alene i et stort hus på landet», men jeg hadde ikke noe valg, andre ventet på meg, jeg måtte gå. Å forlate noen som trenger mer enn du kan gi, er noe man kjenner i sin egen kropp. Det gjorde noe med deg. Gjentatte slike opplevelser kan tappe deg for krefter. Skal du orke å forlate noen gang på gang må du lære deg å tåle følelsene din avvisning medfører. I ettertid kan jeg undre meg over at vi ble overlatt til å mestre dette alene. Det var ingen som spurte hvordan det gikk, ingen veiledningsgruppe. Vi fokuserte på oppgavene vi skulle gjøre; medisinske og rapporteringen. Det var ikke satt av tid til å snakke om hvordan vi som hjelpere opplevde å utføre disse oppgavene. Hva gjorde det med meg når barmhjertigheten jeg følte ikke fikk lede til handling?

HANDLING. En samtale jeg nylig hadde med en erfaren sykepleier

«Barmhjertighet som begrep innebærer følelse og handling.»

illustrerte konflikten mellom systemtroskap og pasientenes behov. Sykepleieren jobbet i hjemmebasert omsorg og der opplevde hun en forskyving fra selvstendig ansvar til oppdragstenkning basert på vedtak. For eksempel ved at fru Hansen får tildelt sju minutter til bleieskift tre ganger om dagen. Å arbeide etter et detaljert oppgaveskjema der tiden til pasientene var inndelt i minutter, ga henne en opplevelse av at det ikke lenger var bruk for hennes sykepleiefaglige selvstendighet og dømmekraft. Lederens lojalitet var forankret til toppledelsen og økonomi, i stedet for til ansatte og pasienter. Dette

gjorde at hun opplevde det som nytteløst å si ifra. Barmhjertighet innebærer handling, og når denne handlingen blir detaljstyrt hindres sykepleieren i å handle ut ifra egen kunnskap og dømmekraft. Skal barmhjertighet være et ideal må man

også gi rom for den barmhjertige handling.

AVSLUTNING. Barmhjertighet som begrep innebærer følelse og handling. Dette er viktig for sykepleierens identitet. Jeg tenker at vi trenger en større forståelse for at sykepleie bygger på barmhjertighet, i dagens helsevesen, der de ansatte presses til systemtroskap. Vi trenger også en større forståelse av hva barmhjertighet egentlig innebærer. Dette tror jeg kan være med på å gi sykepleiere mot til å la seg berøre og mot til å være lojale mot pasienten. ●

REFERANSER:

1. Martinsen K, Wyller T. Etikkk, disiplin og dannelse; Elisabeth Hagemans etikkbok – nye lesinger. Oslo: Gyldendal akademisk, 2003.
2. Yrkesetiske retningslinjer for sykepleiere. Oslo: Norsk Sykepleierforbund, 2001.
3. Brown C. Dictionary of New Testament Theology Vol. 2. UK: The Paternoster Press, 1976.

FAGARTIKLER:

Fagartikler kan sendes til torhild.apall@sykepleien.no